

-6-

AALSCHOLVERWAARNEMINGEN IN HET SCHULENSBROEK

Het Schulensbroek maakt deel uit van de Demerdepressie tussen Lummen en Diest. Het is van oudsher een natuurlijk overstromingsgebied bij de samenvloeiing van de Mangelbeek, de Herk, de Gete, de Velpe en de Demer stroomopwaarts van Diest. In 1977 is met de zandwinning voor de A2 het Schulensmeer aangelegd. Vanaf 1985 werden de dijken van het zogenaamde binnenbekken aangelegd. Het meer en een aantal niet ontzande graslanden doen van dan af dienst als wachtbekken. Het buitendijks gedeelte overstroomt sindsdien minder frequent.

Het gebied is zeer vogelrijk en vrij toegankelijk.

Er is ook een enthousiaste groep ornithologen actief, wat de laatste 15 jaar reeds 242 vogelsoorten heeft opgeleverd (waarvan nog drie te homologeren). Een gebiedsdekkende broedvogelinventarisatie van 1992 tot 1995 heeft een totaal van 95 soorten broedvogels opgeleverd.

Vanaf 1983 gerekend zijn er dat zelfs 103.

*Een voedselrijke en uitgestrekte waterplas zoals het Schulensmeer trekt onvermijdelijk de aandacht van heel wat watervogels. Ook de Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*) heeft hier een vaste plaats veroverd. Begin jaren tachtig waren we blij met elke waarneming van deze imposante vogel. Nu vormen groepen van meer dan 100 exemplaren al lang geen uitzondering meer !*

Koen Leysen
Nieuwstraat 5,
B.-2430 Laakdal

Foto's: Marcel Vos

TREK

Om het doortrekverloop in de loop van een trekseizoen te bepalen werden alle trekwaarnemingen van 1983-1995 per week gerangschikt en opgeteld. Die cumulatieve cijfers geven al een aardig beeld van het achterliggende patroon. Verder is de hoofdtrekperiode (waarop tussen 10 % en 90 % van het totaal is gepasseerd) en de toptrekperiode (tussen 25 % en 75 %) berekend. Op de mediane datum is 50 % doorgetrokken.

Najaar

Tot en met 1987 gebeurden trekwaarnemingen eerder toevallig. Vanaf 1988 vonden gerichte najaarstrekellingen plaats op wat we "de trektelpost" genoemd hebben, met name de zuidoosthoek van het pijpekopvormig deel van het meer. De eerste twee jaren was het aantal tellingen nog beperkt, vanaf 1990 vrij intensief (Tabel 1). Zo'n trektelling begint meestal dertig minuten voor zonsopgang en duurt een goed deel van de voormiddag. De tellingen zijn onvolledig omdat er niet alle dagen geteld is en omdat we ook in de namiddagen verstek lieten gaan. Toch geven al die tellingen bij elkaar een betrouwbaar beeld van het trekverloop.

Tabel 1
Overzicht van de telintensiteit in het najaar in het Schulensbroek.

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
AANTAL TELVOORMIDDAG. (TELDAGEN)	12	15	43	64	55	60	35	53
AANTAL TELUREN	39u30	49u15	161u15	242u30	220u35	220u35	103u	196u10

Verloop van de trek over de onderzoeksperiode

We merken een hele evolutie van 1982 tot nu (Tabel 2 en Figuur 1). Waar het aanvankelijk een hele gebeurtenis was om een groepje Aalscholvers op trek te zien, is het de laatste jaren al een heel gewoon beeld geworden om hele eskadrons in V-formatie of linie te zien overkomen. Deze markante verandering werd ingeluid in 1988, toen we op 23 oktober niet minder dan 260 ex. naar het zuiden zagen overvliegen. Vanaf dan werden vrijwel jaarlijks hoge aantallen opgeschreven. Toch is de tendens tot toename niet rechtlijnig. Van jaar tot jaar zijn er grote schommelingen. Dit heeft onder andere te maken met een wisselende telintensiteit. Ook natuurlijke populatieschommelingen spelen een rol. Zo was 1994 een slecht broedseizoen in de Oostvaardersplassen en de najaarstrek in Scholen was ook maar magertjes. (Alhoewel beide fenomenen niet zomaar mogen aan elkaar gekoppeld worden.) Toch mogen we ook de factor toeval niet over het hoofd zien. We merken vaak dat er elk najaar wel enkele topdagen voorkomen en het maakt een groot verschil of onze trektelpost op die dagen al dan niet bemand was.

Tabel 2 en Figuur 2 geven een overzicht van de weektotalen. In augustus worden er maar enkele trekkende Aalscholvers gezien. Vanaf begin september komen ze stilaan in beweging. De hele maand kabbelt dat rustig verder. In oktober is de

WEEKNR.	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	WEEKTOT.
aug. 32					4				2	6
33										0
34				1						1
35				1	7		2	1		11
36				4		97				105
37			4	28	9	33	12		4	86
38					88	1	111	3	17	220
39		26		33		96	63	15	48	281
40		36		1	297	221	103	40	60	758
41	2	16	94	65	108	220	188	20	38	751
42			65	179	301	240	380	69	918	2152
43		260		11	28	23	80	16	86	504
44				87	5	185	56	113	599	1045
45				24	13	211		15	35	298
46		90	448			15			89	642
47	9	67	17		11					104
48					113					113
49		7								7
JAARTOT.	11	502	628	434	984	1342	995	292	1896	7084

Tabel 2
De trektelgegevens van het najaar (in de periode 1987 - 1995) in het Schulensbroek.
De tabel geeft het aantal door-trekkende Aalscholvers.

hoofdtrek met een hoogtepunt in de derde week. Daarna is er een opmerkelijke terugval met eind oktober-begin november een tweede piek. De eerste helft van november kunnen ook nog behoorlijke aantallen overkomen. Daarna valt de trek geleidelijk stil. Dat dit trekpatroon geen toeval is, bewijzen de resultaten voor de telpost te Geleen (Nederlands Limburg). In de periode 1981-1988 stelde men daar hetzelfde trekpatroon vast (Tabel 3) met tussenin een dal in de laatste week van oktober (Schols, 1991). De verschillen beperken zich tot 1 of 2 dagen, enkel de 25%-75%-grenzen liggen verder uit elkaar.

Tabel 3
Vergelijking van de najaarstrekperiode in het Schulensbroek en Geleen.

	Schulen	Geleen
Hoofdtrekperiode (10-90%)	30-9 tot 12-11	1-10 tot 14-11
Top trekperiode (25-75%)	8-10 tot 30-10	9-10 tot 8-11
Mediane datum (50%)	20-10	19-10

Topdagen in Schulen tot nog toe waren : 21 oktober '95 met 680 ex.; 12 november '89 met 448 ex. en 17 oktober '93 met 357 ex.

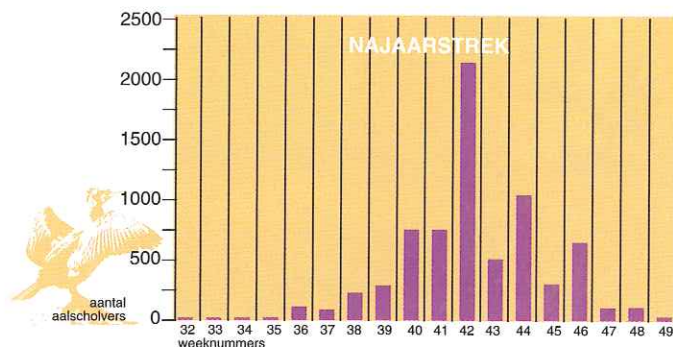
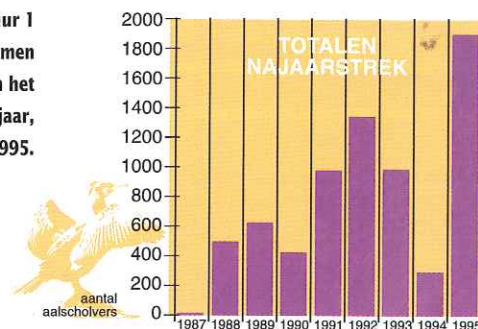
Op 21 oktober 1995 werden op de meeste trekposten in Vlaanderen hoge aantallen genoteerd, vaak tussen de 600 en de 800, maar plaatselijk zelfs meer dan 1.000 ex. Deze dag gaat wellicht de annalen in als de beste Aalscholvertrekdag voor Vlaanderen van deze eeuw (mond. med. D. Symens en G. Driessens).

Trekgedrag

De trekrichting is meestal zuid-zuidwest. Soms ging er wel eens een groep wat lager vliegen en leek dan even te aarzelen om op het meer neer te strijken. Maar we zagen enkel bij het op gang komen van de trek (augustus) en bij het stilvallen (eind oktober-november) occasioneel een groep landen op of vertrekken vanaf het meer.

Vermits we in de namiddag niet doortelden weten we niet precies hoe de trek over de gehele dag gespreid is. Toch hebben we de indruk dat de grootste aantallen vóór 13 u. doorkomen en dat de trek in de namiddag eerder beperkt is.

Figuur 1
Het aantal waargenomen Aalscholvers in het Schulensbroek in het najaar, in de periode 1987 - 1995.

Figuur 2

Het aantal waargenomen Aalscholvers in het Schulensbroek in de loop van het najaar (in de abscis: weeknummer). Het weergegeven aantal is het totaal voor alle onderzoeksjaren.

Voorjaar

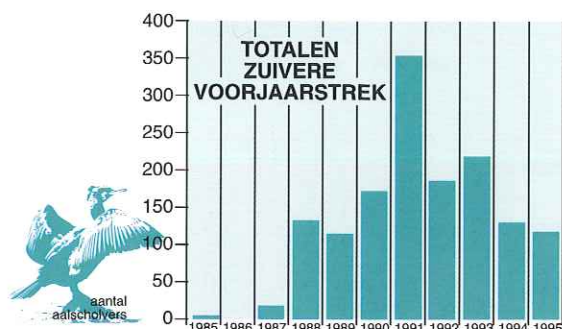
In het voorjaar gebeuren er in ons gebied geen gerichte trektellingen. Uiteraard worden trekken- de Aalscholvers wel genoteerd maar de waarnemingsintensiteit ligt daarmee toch een stuk lager dan in het najaar. Het accent ligt in de ochtend en de vroege voormiddag. Namiddag- en avondbezoeken zijn schaarser.

Terwijl we in het najaar een heel zuiver beeld kregen wordt dat voor het voorjaar heel wat moeilijker. De Aalscholvers blijken dan veel meer geneigd om hun trektocht te onderbreken en een tijdje op en langs het meer te blijven pleisteren. Dit vertroebelt het trekbeeld omdat het moment van wegtrek van deze vogels vaak gemist wordt. Dit kan geïllustreerd worden met de volgende voorbeelden :

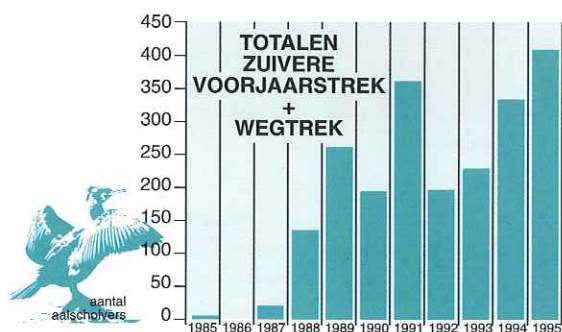
- op 26 maart 1989 komen na zonsondergang nog twee groepen van respectievelijk 54 en 39 ex. aan vanuit het zuiden. Deze vallen in op het meer. De volgende ochtend waren ze alweer verdwenen.
- op 16 april 1994 waren er nog 205 ex. ter plaatse, daarna deed zich een sprongsgewijze afname

voor : 23 april : 109 ex., 24 april : 60 ex., 27 april: 38 ex., 30 april : 19 ex., 1 mei : 6 ex.

Daarom werden de gegevens op twee manieren verwerkt. In Tabel 4 en Figuur 3 zijn enkel overtrekkende vogels opgenomen, in Tabel 5 en Figuur 4 ook het wegtrekken van pleistersaars.

Figuur 3
Het aantal waargenomen Aalscholvers in het Schulensbroek in het voorjaar, in de periode 1987 - 1995 (alleen zuivere trek).

Figuur 4
Het aantal waargenomen Aalscholvers in het Schulensbroek in het voorjaar, in de periode 1987 - 1995 (zuivere trek plus wegtrek).

WEEKNR.	1985	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	WEEKTOT.
maart 9										17	17
10				9		1		55	11		76
11				48	17	199	53	32	5	35	389
12		17		15	22	7	84	24	42	29	240
13			100	17	123	24	30	19	35		348
14			30	13		50			31	24	148
april 15					1	38	1	83			123
16			3		10	16	20	2			51
17						7		5	9		23
mei 18	3			10		12				15	40
19						2					2
JAARTOT.	3	17	133	112	173	356	188	220	133	120	1455

Tabel 4
De trektelgegevens van het voorjaar (in de periode 1985 - 1995) in het Schulensbroek. De tabel geeft het aantal doortrekkende Aalscholvers (alleen zuivere trek).

WEEKNR.	1985	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	WEEKTOT.
maart 9										17	17
10				9		1		55	11	144	220
11				48	17	199	53	32	5	35	389
12		17		15	22	7	84	24	42	29	216
13			100	110	130	24	30	24	35		455
14			30	13		50		19	31	134	277
april 15					1	37	1	83			122
16			3		10	16	20	2	96		147
17				49		7		5	90	26	177
mei 18	3			19	18	12			11	19	82
19						2					2
20									6		6
21					2					6	8
JAARTOT.	3	17	133	263	200	355	188	220	327	410	2118

Tabel 5
De trektelgegevens van het voorjaar (in de periode 1985 - 1995) in het Schulensbroek. De tabel geeft het aantal doortrekkende Aalscholvers (zuivere trek plus wegtrek).

Als we Tabel 4 en 5 en Figuur 5 en 6 vergelijken, merken we dat de aanvang van zowel hoofd- als toptrekperiode én de mediane datum overeenkomen. Het einde van de trek wordt beter geschetst in Tabel 5 en Figuur 6 waar dit wat meer uitdeint. De abnormaal late wegtrek in 1994 zorgt hier wel voor een mogelijk te sterke verschuiving.

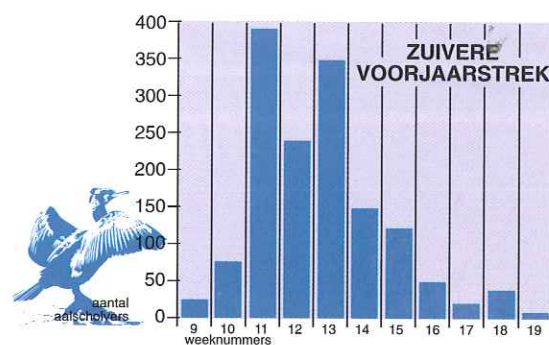
Opnieuw is er een frappante overeenkomst met de resultaten van Geleen (Tabel 6). De 10 % en 25 % grenzen en de mediane data zijn vrijwel identiek. De 75 % en 90 % grenzen van Geleen houden ongeveer het midden tussen onze beide tabellen.

Topdagen waren:

- 16 maart 1991 : totaal 156 ex. (9.30 u. : 38 N., 10.40 u. : 95 N., 15.03 u. : 15 NO., 15.45 u. : 2 NO., 16.42 u. : 3 ex. NO., 17.14 u. : 3 ex.)
- 28 maart 1988 : totaal 100 ex. N. (92 + 8)

Trekgedrag

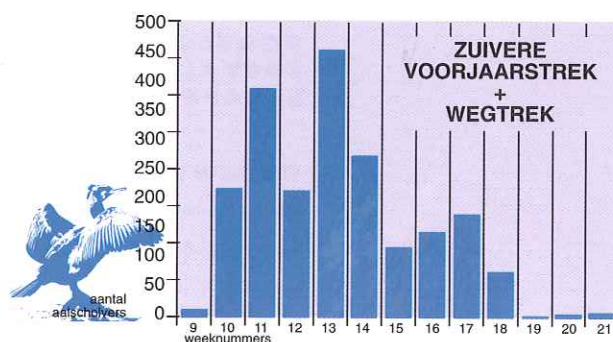
De trekrichting is meestal noord tot noordoost. Geregeld zorgde het meer ervoor dat de trek voor korte of langere tijd (enkele uren tot enkele weken) onderbroken werd. Soms werd er enkel overnacht aan het meer om de dag daarna de tocht verder te zetten. De trek lijkt meer gespreid over de gehele dag dan in het najaar. Vaak komen rond de middag en in de namiddag nog groepen over en later op het seizoen soms op thermiek. Op prachtige lentedagen werd zelfs tot tegen valavond trek vastgesteld. Dit verklaart ook voor een stuk de grotere interesse voor het meer in het voorjaar. In het najaar komen de Aalscholvers vooral in de voormiddag over. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat ze dan nog niet zo lang onderweg zijn en die dag nog een hele afstand willen vliegen eer ze gaan rusten. In het voorjaar komen ze ook later op de dag over. Ze hebben dan al een fiks traject achter de rug en moeten stilaan gaan denken aan foerageren en rusten en/of overnachten. Voor deze hypothese ontbreken echter harde bewijzen.

Figuur 5

Het aantal waargenomen Aalscholvers in het Scholensbroek in de loop van het voorjaar (in de abscis: weeknummer).

Het weergegeven aantal is het totaal voor alle onderzoeksjaren (alleen zuivere trek).

Figuur 6

Het aantal waargenomen Aalscholvers in het Scholensbroek in de loop van het voorjaar (in de abscis: weeknummer).

Het weergegeven aantal is het totaal voor alle onderzoeksjaren (alleen zuivere trek plus wegtrek).

	Scholen	Geleen
ZUIVERE TREK		
Hoofdtrekperiode	12-3 tot 7-4	12-3 tot 15-4
Toptrekperiode	17-3 tot 2-4	16-3 tot 7-4
Mediane datum	27-3	28-3
TREK + WEGTREK		
Hoofdtrekperiode	10-3 tot 25-4	
Toptrekperiode	17-3 tot 10-4	
Mediane datum	28-3	

Tabel 6

Vergelijking van de voorjaarstrekperiode in het Scholensbroek (zuivere trek en zuivere trek plus wegtrek) en Geleen.

VOGELS TER PLAATSE : VAN TOEVALLIGE BEZOEKEN TOT SLAAPPLAATS

Ontstaan van de slaappleats

De evolutie in het aantal pleisterende Aalschol- vers is tekenend voor de expansie van deze soort. Van 1984 tot 1987 pleisterden er nooit meer dan 10 ex.. In het voorjaar van 1988 bleef voor de eerste keer een groep voor langere tijd aanwezig. Het Schulensbroek was toen overstroomd en lag er voor hen extra aantrekkelijk bij. In 1989 lieten ze iets langer op zich wachten. De piek werd bereikt op 22 april met 57 ex. Daarna volgde een gestage afname. In 1990 vielen er wel af en toe groepjes in, maar hun verblijf was steeds van korte duur.

Januari 1991 was voor zover we weten het begin van het tot standkomen van de slaappleats. Het fenomeen werd door ons niet dadelijk herkend en bouwde zich ook met horten en stoten op. Waar we eerst dachten dat het om (een deel van) de groep ging die aan de Platwijers (Zonhoven) verbleef, werd het stilaan duidelijk dat de treurwilgen op het grootste eiland van het Schulensmeer als vaste slaappleats werden ingepalmd. We vermoeden dat er toch steeds een intensieve uitwisseling met andere slaappleatsen zal bestaan afhankelijk van weer, verstoring en voedselaan-

bod. Een vergelijking met de aantallen van Platwijers als dichtstbij gelegen slaappleats is hier vooral interessant. Ondanks het feit dat we voor beide gebieden over een uitgebreide reeks tellingen beschikken (Platwijers : M. Lodewijckx, E. Scorpion) kunnen we die uitwisseling moeilijk aantonen. Het probleem is dat het vooral voor Scholen vaak om gewone dagtellingen gaat. Nu geven de aantallen 's morgensvroeg en in de namiddag vaak al een vrij goed beeld van de bezetting van de slaappleats. Absoluut betrouwbaar en vergelijkbaar zijn die tellingen toch niet. Vaak komen tot na zonsondergang nog groepjes aan die elders zijn gaan foerageren.

Voor Scholen staat het in elk geval buiten kijf dat het om een echte slaappleats gaat. In de loop van de voormiddag zagen we vaak grote groepen vertrekken om op andere waters te gaan vissen. (Alhoewel een klein deel van de groep ook wel op het meer begon te duiken, lijkt dit als voedselbron van ondergeschikt belang.) In de loop van de namiddag werden dan terug hogere aantallen genoteerd. De treurwilgen op het eiland waren in een latere fase zelfs witgekalkt door de uitwerpselen.

Opbouw van de slaappleats en vergelijking met Platwijers

- 1990-1991 : in december 1990 werden zeer weinig Aalscholwers gezien. In januari 1991 bereikten we een heel korte piek (13 januari : 72 ex., 18 en 19 januari : 130 ex., 20 januari : 32 ex.). In Zonhoven verbleven in die periode een 50-tal exemplaren.

- 1991-1992 : deze winter bereikten we niet zo'n uitschieter maar de aantallen waren wel stabiel. Opvallend was ook nu weer dat we pas vanaf januari boven de 20 ex. kwamen (12 januari : 49 ex., 18 januari : 42 ex., 22 januari : 92 ex., 21 februari : 60 ex., 16 maart : 30 ex.). Op Platwijers was dit een memorabele winter met al vanaf eind oktober aantallen tussen de 100 en de 150 ex. en op 8 en 9 februari zelfs even 470 ex.

- 1992-1993 : in deze periode lagen de aantallen tot half januari tussen de 20 en de 40 ex. Daarna

noteerden we tot begin maart meestal ca. 100 ex. of meer. De rest van maart, april en mei zagen we 1 of 2 ex. Op Platwijers zaten er op 26 oktober al 120 ex. en op 15 november 220 ex. Het maximum viel daar op 29 december met 275 ex. Op 24 januari schoten er nog 230 ex. over en op 28 februari nog 100 ex.

- 1993-1994 : in december '93 vertoefden er meestal minder dan 20 ex. Ook nu weer was er pas na de jaarwisseling een snelle toename naar 152 ex. op 9 januari. De tweede helft van januari liepen de aantallen weer terug om van 6 tot 17 februari weer tot tussen de 130 en de 200 ex. te klimmen. Tot half maart was het niveau weer lager (40 tot 100 ex.). Vanaf half maart verbleven zeer hoge aantallen in het gebied : 19 maart : 225 ex., 20 maart : 260 ex., 15 april : 250 ex. Pas na half april volgde een gestage afname. Op Platwijers daarentegen waren de aantallen veel stabiel. Van half september tot half maart lagen deze er tussen 100 en 150 ex. en van 7 tot 23 oktober zelfs tussen 150 en 260 ex.

Ook aan de Maas werd in 1994 late wegtrek vastgesteld (Schepers, van Noorden en Schaeken, 1994). Vermoedelijk is dit al een indicatie voor het slechte broedseizoen dat hier zou op volgen (Oostvaardersplassen : lage aantallen én laag broedsucces).

- 1994-1995 : ook dan lieten de Aalscholvers een tijdje op zich wachten, maar vanaf 4 januari tot eind februari telden we steeds tussen de 135 en de 240 ex. In maart bleven de aantallen op een lager peil (20 tot 60 ex.). Op Platwijers was het dat najaar veel rustiger. De cijfers geven een langzame klim naar 156 ex. op 12 februari. In maart, april en mei bleven steeds een 70-tal ex. ter plaatse.

- 1995-1996 : deze winter was om een aantal redenen zeer interessant. Zo was er het feit dat al vanaf het einde van de zomer al de vijvers te Platwijers droog lagen. Er verbleven daar dan ook haast geen Aalscholvers.

Verder was er een vroege koude-inval. Door dit alles waren de Aalscholvers een maand vroeger op het appèl (7 december : 150 ex., 16 december

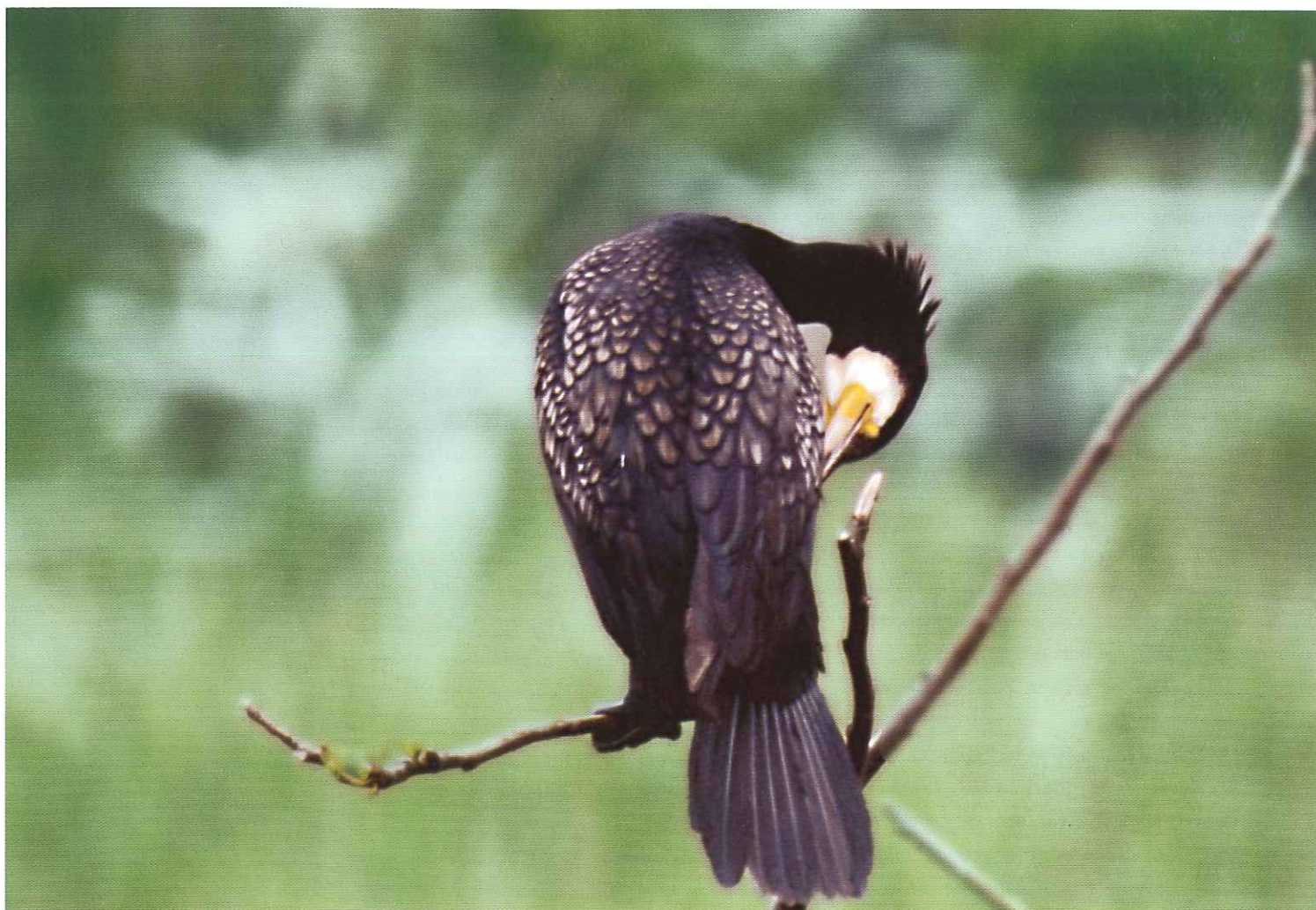
: 228 ex.). Ook bleek nu dat bij een echt zware winteraanval het aantal sterk afneemt tot amper enkele exemplaren. Op 27 december '95 trokken er minstens 142 ex. in 3 groepen weg in zuidoostelijke richting (Vanderijdt, Leysen). De eerste helft van januari liepen de totalen druppelsgewijs op van 20 naar 54 ex. Een nieuw koude-offensief verdreef tegen het einde van de maand vrijwel alle Aalscholvers uit het gebied.

DE SLAAPPLAATS IN LIMBURGSE CONTEXT

Het Maasdal is voor Aalscholvers uiterst interessant met de Maas en een groot aantal voedselrijke grindplassen als aantrekkingspolen. Na een toename in het aantal trekkers vanaf het midden van de jaren zeventig, schoot in 1985-1986 ook het wintermaximum de hoogte in. Een slaappleats werd vanaf 1986-1987 vastgesteld. Aanvankelijk ging het slechts om 1 tot 2 slaappleatsen (Linné en Stokkem). De koudegolf in januari en februari 1991 zorgde voor een sterke toename in het aantal slaappleatsen (Schepers et al., 1994). Het is ook in deze periode dat Schulen ingepalmd werd. Voor het gehele Maasdal gaat het in totaal om 2.500 tot 3.000 ex.

Het gemiddelde aantalsverloop in het winterhalfjaar geeft een opmerkelijk contrast tussen Schulen en de andere slaappleatsen. In Schulen komt de slaappleats pas begin januari op gang, terwijl de andere slaappleatsen al beginnen met een fikse groep overzomeraars. Op de najaarstrek wordt die dan verder aangevuld. Mogelijk worden eerst de optimale gebieden ingepalmd en komt Schulen als satelliet-slaappleats aan de beurt als de overige verzadigd zijn (mond. med. Schaeken).

In de onderzoeksperiode was vaak in november en december nog geen sprake van enig winterweer. Vaak leek een zwakke tot matige koudegolf heel wat Aalscholvers naar Schulen te loodsen. Het is onduidelijk in welke mate het hier om een nieuwe aanvoer van noordelijke vogels gaat of eerder om een herverdeling in de regio. Een aantal kleinere vijvers zijn dan dichtgevroren waardoor de foerageermogelijkheden beperkt worden.

Bij kouder weer zal het energiebudget een grotere rol spelen. Er worden dan extra tussenliggende slaappleatsen in gebruik genomen om de vliegafstand naar de voedselgebieden en dus het energieverbruik te beperken (Schepers et al., 1994). Sinds 1995-1996 nemen we deel aan de maandelijkse simultaantellingen van Aalscholverslaappleatsen. We hopen dat dat ons meer bruikbare informatie zal opleveren. Toch verwachten we dat precies door het samenspel van een aantal variabele factoren het verschijnsel vrij complex zal blijven.

TOEKOMSTIGE BROEDVOGEL IN HET SCHULENSBROEK ?

In 1993 kwam de Aalscholver opnieuw tot broeden in Vlaanderen. Dat was geleden van 1964. In 1994 konden er al 83 nesten geteld worden en in 1995 zelfs 117. Ook op Platwijers was er een kolonie. Dergelijke kolonies ontstaan vaak op plaatsen waar al jarenlang een slaappleat te vinden is (De Vos en Ulenaers, 1995). Het is dan ook niet verwonderlijk dat in 1995 in het Schulensbroek een broedpoging kon vastgesteld worden. Het bleef echter bij een poging want al vrij snel werd het nest verlaten. Of het in de toekomst wel tot succesvol broeden zal komen is nog lang niet zeker. Mogelijk is er te veel verstoring in het voorjaar (surfen, vissen vanuit bootjes).

INTERNATIONALE ACHTERGRONDEN

Na de beschermingsmaatregelen in de jaren zeventig kende de Aalscholverpopulatie in Europa een explosieve groei. De continentale ondersoort *sinensis* had in West-Europa van 1978 tot 1992 een gemiddelde groei van 16,3 % per jaar en kan momenteel geschat worden op 56.000 ex. (Van Eerden en Gregersen, 1995). Het grootste deel van deze westelijke populatie broedt in Nederland en Denemarken (94 %). Het zijn vooral deze vogels die over onze streken trekken. De toename in Schulen is dan ook niet verwonderlijk. In Nederland en ook in Denemarken blijkt die explosie echter over haar hoogtepunt. Toch wordt o.a. voor Vlaanderen nog een toename verwacht (De Vos en Ulenaers, 1995). Ook het oostelijke deel van de *sinensis*-populatie doet het goed: Polen + 14 % per jaar, Zweden + 27 % per jaar (Lindell *et al.*, 1995). De Atlantische ondersoort *carbo* doet het kalmer aan en neemt toe met enkele % per jaar. Hun aantal belooft 37.000 ex. (Debout *et al.*, 1995).

SAMENVATTING

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de Aalscholverwaarnemingen aan het Schulensmeer. Er wordt een onderverdeling gemaakt tussen trekkers en pleisteraars. De najaarstrek bereikt zijn hoogtepunt rond 20 oktober, de voorjaars-trek rond 27/28 maart. Pleisterende vogels konden vooral opgetekend worden van december tot april. Vanaf de winter 1990-1991 werd het grootste eiland op het meer gebruikt als slaapplek. Deze gegevens worden ook in een regionale en internationale context geplaatst.

DANKWOORD

Mijn dank gaat uit naar alle waarnemers voor de geleverde telinspanningen en naar Koen De Vos, Paula Ulenaers en Eric Scorpion voor het doorspeulen van gegevens van andere gebieden. Verder wil ik Jan Gabriëls, Jan Stevens en Paul Van Sanden danken voor hun constructieve opmerkingen.

REFERENTIES

- BERGHMANS, H., K. LEYSEN & J. VOLDERS, 1987. Flora en avifauna van het Schulensbroek. *Wielewaal* 53 : 189-198.
- BERGHMANS, H., K. LEYSEN, L. VERVOORT & J. VOLDERS, 1987. Schulens- en Webbekomsbroek : het einde van een paradijs ? *Natuurreservaten* 9 : 68-73.
- DEBOUT, G., N. RØV & R.M. SELLERS, 1995. Status and population development of Cormorants *Phalacrocorax carbo carbo* breeding on the Atlantic coast of Europe. *Ardea* 83 : 47-60.
- DE VOS, K. & P. ULENAERS, 1995. Aalscholvers broeden weer in Vlaanderen. *Natuurreservaten* 17 : 4-7.
- LINDELL, L., M. MELLIN, P. MUSIL, J. PRZYBYSZ & H. ZIMMERMAN, 1995. Status and population development of breeding cormorants *Phalacrocorax carbo sinensis* of the central European flyway. *Ardea* 83 : 81-92.
- SCHEPERS, F., B. VAN NOORDEN & P. SCHAEKEN, 1994. Aalscholvers in het Maasdal tussen Mook en Dinant. *Natuurhistorisch Maandblad* 83 : 198-211.
- SCHOLS, R., 1991. Bijzonderheden over de Aalscholvertrek in Limburg. *Limburgse vogels* 2 : 39-47.
- VAN EERDEN, M.R. & J. GREGERSEN, 1995. Long-term changes in the northwest European population of Cormorants *Phalacrocorax carbo sinensis*. *Ardea* 83 : 61-80.